

Klassisen konservatismiin ajattelurakenteet ja periaatteet

Risto Harisalo

ABSTRACT

This article analyzes the main thinking modes and principles of classical conservatism. This concept is due to Edmund Burke's *Reflections on the Revolution in France* and his followers' contemplations. Although in the passage of time different schools have derived from classical set, they share certain common thinking modes and principles. Conservatism, liberalism, and socialism are three mutually competing political philosophies. Conservatism values traditions and customs, prejudice, and natural authorities, like family, church, and local communities. They are *answers* that have been discovered to enduring *questions*, not arbitrary rules and conventions. They assist people to act and react in situations they don't fully master.

JOHDANTO

Artikkelin tavoitteena on määritellä ja kuvata klassisen konservatismiin tapaa ajatella ja jäsentää yhteiskunnallista todellisuutta. Klassisella konservatismilla tarkoitetaan Edmund Burken ajattelua ja sen edelleen kehittelyä ihmisten ja yhteiskunnan välisestä vuorovaikutuksesta. Hänen 1.11.1790 julkaisemaansa kirjaa *Reflections on the Revolution in France* pidetään klassisen konservatismiin perusteoksena. Hän kirjoitti sen jo edellisenä vuonna lokakuussa (Burke 1993, 3).

Kirja on itse asiassa kirje Burken nuorelle ranskalaiselle ystävälle ja ankara kritiikki Ranskan vallankumouksen hallitsematonta väkivaltaa vastaan. Monet ajattelijat ovat Burken jälkeen jatkaneet hänen ajatustensa kirkastamista ja pelkistämistä (Viereck 1949, Nisbet 1953, Kirk 1953, Kirk 1967, Tännsjö 2001, Ljungberg 2008, Bromwich 2014). Heidän ansiostaan klassinen konservatismi on säilyttänyt luontaisen

yhteytensä Burken ajatteluun ja juuri tästä löytyvät keskeisimmät perusteet perehtyä sen ajattelurakenteisiin ja periaatteisiin.

Ensimmäinen peruste on konservatiivisen ajattelun haarautuminen eri suuntiin. Vaikka niillä on omat erityispiirteensä ja painotuksensa, niiden perustana ovat klassisen konservatismiin ajattelurakenteet ja periaatteet (Devigne 1994, 59). Näistä suuntauksista mainittakoon totalitarismin, sosialismin, massademokratian, hyvinvointivaltion ja kulttuurin maallistumisen kritiikki (Harisalo & Miettinen 1997, 62). Yhdysvalloissa alkoi 1970-luvulla kehittyä uuskonservatismiksi kutsuttu ajattelu, joka on yhä edelleen ajankohtainen (Wilson 1996, Fukuyama 2007, Kiely 2018, 344). Konservatismia on pidetty *status quon* puolustajana ja edistyksen vastavoimana (Epstein 1975).

Toinen peruste on oppia erottamaan konservatismiin klassiset ajattelutavat ja periaatteet valtioiden toisistaan poikkeavista kokemuksista ja yhteiskunnallisista olosuhteista. Koska valtioiden välillä voi olla huomattavia eroja, konservatismia voidaan niissä soveltaa eri tavoin (Suvanto 1994, Devigne 1994, Ruotsila 2018, Jalonen 2019). Puolueita voidaan pitää konservatiivisina huolimatta siitä, että ne eivät toiminnassaan noudata konservatismiin edellytyksiä (Tännsjö 2001, 13). Muutoksen olosuhteissa konservatismiin tarkoituksena on ohjata ihmisiä suosimaan hyödyllisiä vaihtoehtoja hyödyttömiin sijasta (Honderich 1990, Tännsjö 2001). Tässä problematiikassa erilaisia valintoja voidaan pitää konservatiivisina huolimatta siitä, että niiden suhde konservatismiin voi olla hyvin kyseenalainen.

Kolmas peruste tutkia klassista konservatismia on sen käyttö ihmisten arvioinnissa. Esimerkiksi ihmistä, joka on haluton muuttamaan mielipidettään ja elämäntapaansa, luonnehditaan konservatiiviksi, vaikka hän muissa suh-

teissa toimii täysin konservatismiin vastaisesti. Vastaavasti perinteitä kunnioittavia ihmisiä pidetään konservatiiveina, vaikka he hyväksyvät valtiovallan rajoittamattoman vallan käytön. Sosialismia ikävöiviä ja kaipaavia on kutsuttu konservatiiveiksi huolimatta siitä, että sosialismilla ei, kuten ei liberalismillakaan, ole mitään tekemistä konservatismiin kanssa. Poliitikassa on monia puolueita, joita ajoittain kutsutaan konservatiiviksi huolimatta siitä, että niiden ajama politiikka on ristiriidassa klassisen konservatismiin kanssa.

Neljäs peruste kiinnostua konservatismista on sitä koskeva vähäinen tietämys, vaikka se on liberalismiin ja sosialismiin ohella kolmas merkittävä vaihtoehto ajatella ihmisen ja yhteiskunnan välistä suhdetta. Vaikka konservatismi yhä edelleen tunnetaan huonosti (Suvanto 1994), mielenkiinto sitä kohtaan on kuitenkin elymässä (Linder 3/2020).

Edellä sanotun perusteella on aiheellista yrittää ymmärtää konservatismia sen omien ajattelijoiden kuvaamana eikä sen ideologisten vaihtoehtojen sävyttämänä. On hyödyllistä olla perillä siitä, mitä kritisoidaan. Tämä on vaatimus, jota konservatismiin kriitikot eivät pysty täyttämään, koska he eivät välttämättä ole kovin hyvin perillä konservatismia koskevistä kirjoituksista.

YKSILÖN AJATTELUA OHJAAVAT KONSERVATIIVISET PERIAATTEET

Klassisen konservatismiin määrittely

Konservatismiin täsmällinen määrittely on osoittautunut epäkiitolliseksi tehtäväksi. Konservatismi ei sido ihmisiä tiukkaan käsitteelliseen ja ideologiseen kaavaan, vaan tarjoaa ihmisille subjektiivisen etuoikeuden omiin elämän valintoihin (Suvanto 1994, 13). Konservatismia ei ole tarkoitettu viimeistellyksi ja muuttumattomaksi teoriaksi, vaan pikemminkin joustavaksi ajatus-traditioksi, joka mukautuu aikaansa tarjoamalla ihmisille perusteet erottaa kuvitteelliset muutokset hyödyllisistä (Scruton 2001, 11, Olson 2011, 25).

Toinen tapa luonnehtia konservatismia on kuvata sitä kiintymyksen ja mieltymyksen filosofiaksi (Scruton 2014, 29-30). Konservatiivi epäilee muutosten hyödyllisyyttä ja suojelee vanhaa ja koeteltua (Suvanto 1994, 13). Ihmisille on

luontaista kiintyä erilaisiin asioihin ja puolustaa niitä siitä huolimatta, että he tietävät oman ajallisen rajallisuutensa ja luopumisen vaikeudet. Tässä on pääsyy siihen, miksi kollektiiviset liikkeet ovat suhtautuneet kielteisesti konservatismiin ja miksi sosialistit ja kommunistit pitävät sitä oikeistolaisena aatteena.

Konservatismi nähdään myös epäilyn ja pessimismin filosofiana. Edmund Burken mukaan ihmisen järki on korjaamattomasti rajallinen (Fredriksson 1986, Norman 2015, 138). Burke kehotti ihmisiä kavahtamaan uudistajia, jotka uskovat voivansa uudistaa yhteiskuntaa oman mielensä mukaan. Ollakseen hyödyllisiä muutosten on oltava varovaisia, pieniin askeliin perustuvia ja ihmisten laajasti hyväksymiä. Burke muistuttaa, että valtio ei voi suojella vanhaa, jos sillä ei ole keinoja tehdä muutoksia (Norman 2015, 138).

Konservatismi on jatkuvaa kamppailua epätäydellisyiden kanssa. Ihmisiä palvelevat yhteiskunnalliset instituutiot ovat aina jossain määrin epätäydellisiä ja keskitetyillä yrityksillä korjata niitä on usein ennakoimattomia kielteisiä vaikutuksia (Wilson 1996, xiv). Konservatismiin ajattelijat ovat Burkesta alkaen johdonmukaisesti kritisoineet kaikkien poliittisten voimien halua ajaa tavoitteitaan poliittista valtaa keskittämällä (Wilson 1996, xv).

Vaikka irlantilaista Burkea (1729–1797) pidetään konservatismiin isänä, episkopaalipappi Richard Hooker esitti jo 1500-luvulla samankaltaisia ajatuksia kuin hän (Suvanto 1994, 33). Hookerin mukaan yhteiskunnan kehitys nojaa järjen sijasta vakiintuneita perinteitä ja tapoja koskevaan konsensusukseen. Hookerin tavoin Burke ajatteli, että perinteet ja niiden varassa kehittyneet instituutiot ovat yhteiskuntaa ylläpitäviä ja kehittäviä voimia.

Perinne yksilön ajattelua ohjaavana periaatteena

Perinne on ensimmäinen yksilön ajattelua ohjaava periaate. Perinteet siirtyvät evolutiivisesti ja likipitään huomaamatta sukupolvelta toiselle. Perinne tapoina, tottumuksina, käyttäytymisenä ja käytäntöinä on evolutiivisen kehityksen seuraus, joka on läpäissyt historiallisten olosuhteiden testin (Kirk 1989, 228, Devigne 1994, 83). Ne edustavat traditionaalisia hyveitä, joiden

tausta on ihmisille tutuissa ympäristöissä ja tilanteissa eikä yleisesti hyväksytyissä periaatteissa. Kun konservatiivi kohtaa uusia asioita, hän tarkastelee niitä pitkäaikaisten perinteiden luomaa taustaa vasten.

Konservatismi kunnioittaa ja suojelee ajassa kehittyneitä ja olosuhteiden pätevöittämiä arvoja, instituutioita, perinteitä ja traditioita, jotka ovat osoittautuneet ihmisille hyödyllisiksi. Näitä voidaan kokoavasti luonnehtia institutionaaliseksi moraaliperinnöksi, joka tarjoaa *vastauksia* ihmisten kohtaamiin *kysymyksiin* (Scruton 2014, 21. Kursivointi on alkuperäinen). Hyvä ja usein käytetty esimerkki institutionaalisen moraali-perinnöstä on 16.6.1215 hyväksytty Magna Carta, kuninkaan ja alaisten suhdetta määrittävä sopimus. Se on todennäköisesti luonut Englannin eikä päinvastoin (Suvanto 1994, 33).

Konservatismiin institutionaalinen moraaliperintö on ihmisille välttämätön, koska siihen on ajan saatossa kiteytynyt huomattava määrä kokemusta ja ihmisen järjen ylittävää viisautta. Tässä institutionaalisen moraali-perinnössä menneet, nykyiset ja tulevat sukupolvet muodostavat yhtenäisen ketjun, jossa kumulatiivinen viisaus siirtyy sukupolvelta toiselle. Konservatiivi kauhistuu ajatusta, että jokaisen uuden sukupolven pitäisi aina aloittaa alusta omin voimin ilman edellisten sukupolvien välittämää viisautta. Yhteiskunta on menneiden, nykyisten ja tulevien sukupolvien välinen orgaaninen, mystinen, yhteys.

Perinteet edustavat jatkuvuutta ja yhdistävät menneet, nykyiset ja tulevat sukupolvet. Samalla ne yhdistävät niistä nauttivat ihmiset muihin ihmisiin ja yhteiskuntaan (Kirk 1989, 229, Scruton 2014, 20). Perinteisiin sitoutunut tietämys on luonteeltaan kollektiivista, kaikille yhteistä tietämystä. Se on ihmisten omaan kokemukseen perustuvaa tietämystä (Kirk 1989, 229). Se on usein subjektiivisiin kokemuksiin perustuvaa äänetöntä tietämystä eikä teoreettista tietämystä.

Koska ihminen on osa perinteiden ketjua, hän ei voi oman järkensä eikä kumouksellisten lupauksen avulla nousta sen yläpuolelle. Perinteiden verkosto sitoo, ehdollistaa ja välittää hänen tietämystään. Ihminen, joka haluaa toimia viisaasti, tukeutuu valinnoissaan perinteisiin (Nisbet 1986, 23). Viisas ihminen ei kuvittele tai uskottele itselleen eikä muille, että hänellä on perinnettä arvokkaampaa tietoa.

Perinteet rajoittavat mielen haluja ja oikkuja. Konservatiivi valitsee mieluummin perinteiset hyveet kuin häikäisevät, mutta satunnaiset muotivirtaukset, poliittiset tavoitteet ja teoreettiset oivallukset. Hän on hyvin perillä ihmistä voimakkaasti motivoivista tunteista kuten rakkaudesta, vihasta, kateudesta, kostonhalusta, ahneudesta ja ylpeydestä (Douglas 1989, 280). Kun ihminen irrotetaan perinteestä, juuri nämä voimat pääsevät hänessä voitolle, eivät suinkaan kunniantunto, auttaminen tai säilyttäminen, vaikka juuri niihin olisi pyrittävä.

Konservatiivien käsitys perinteiden yhteiskunnallisesta merkityksestä on sovittamattomassa ristiriidassa väistämättömiksi väitettyjen poliittisten uudistusten kanssa. Monet näistä uudistuksista on tarkoituksellisesti tähdätty perinteiden heikentämiseen yhteiskunnan muuttamisen edellytyksenä (Olsson 2011, 111). Konservatiivit eivät hyväksy käsitystä, jonka mukaan perinteiset hyveet olisivat peruuttamattomasti jääneet jälkeen kehityksestä ja menettäneet merkityksensä.

Perinteitä tuskin tarvittaisiin, jos ihmiset toimisivat vaistoja ohjaamina kuten eläimet tai jos he olisivat täydellisiä ja virheettömiä. Ihmisten monet erilaiset valinnat, virheettömät ja virheelliset, muokkaavat perinteitä eri tavoin (Kirk 1989, 232). Perinteet ovat siten inhimillisten valintojen tavoin aina jossain määrin ongelmallisia ja epätäydellisiä. Tästä seuraa, että perinteisiin tukeutuessaan ihmisten on aina käytettävä älyään, harkintaansa ja moraaliaan. Jos he eivät toimi näin, heidän yhteiskuntansa alkaa väijäämättä taantua (Kirk 1989, 232). Kirkin mukaan ”rutiinit ilman muutosta ja muutos ilman rutiineja” on jokaista yhteiskuntaa huomaamatta, mutta väijäämättä tuhoava voima.

Auktoriteetti yksilön ajattelua ohjaavana periaatteena

Kun perinteet olivat erilaisia prosesseja, auktoriteetti on toimiva organismi. Auktoriteetteja ovat esimerkiksi perhe, suku, kirkko, paikallisyhteisö, ammatillinen kiltta, työpaikka, vapaaehtoinen yhteisö ja yhdistys (Nisbet 1986, 36). Ne edustavat ihmisille luonnollisia auktoriteetteja, joilla on riittävästi kokemusta hyödyllisten ohjeiden ja neuvojen antamiseksi. Siksi niillä on tärkeä rooli konservatiivisessa ajattelussa (Kekes 1998,

36). Luonnollisia auktoriteetteja on tapana kutsua Burken omin sanoin pieniksi yhteisöiksi (little platoons).

Auktoriteetit eivät kilpaile keskenään ihmisten suosiosta, vaan täydentävät toisiaan. Jokaisella auktoriteetilla on omat, muista enemmän tai vähemmän erottuvat oikeutensa ja velvollisuutensa, joiden alkuperä voi olla hyvin etäällä menneisyydessä. Jos joku toinen auktoriteetti alkaa järjestellä toisen auktoriteetin asioita, syntyy vaikeasti ratkaistavia konflikteja ja vahinkoa (Nisbet 1986, 42). Traditionaalisten auktoriteettien tulisi kunnioittaa toisiaan ja ottaa huomioon toistensa erilaiset lähtökohdat ja periaatteelliset eroavaisuudet.

Luonnollisten auktoriteettien hierarkia edustaa yhteiskunnassa eräänlaista henkistä selkärankaa, johon ihmiset voivat tukeutua erilaisissa tilanteissa. Auktoriteetit muodostavat ihmisten ympärille elämää suojaavan ja mahdollistavan verkon. Jos ihmisen pitäisi kohdata maailma yksin, hän olisi vahvuuksistaan huolimatta hyvin haavoittuvainen (Kekes 1998, 37). Auktoriteetit välittävät kansalaisten ja valtion suhteita ja suojelevat kansalaisia valtion poliittisilta pyrkimyksiltä. Jos auktoriteetit poistetaan kansalaisten ja valtion väliltä, kansalaisten on silloin hyvin vaikea vastustaa poliittisten päättäjien itsekkäitä valtapyrkimyksiä.

Auktoriteettien vahvistamina ihmiset pystyvät toimimaan oikein; noudattamaan hyviä tapoja, toimimaan lainkuuliaisesti, auttamaan pyyteettömästi ja osoittamaan kanssaihmisilleen hyvää tahtoa. Auktoriteettien hierarkia ei ole päätepiste, vaan tie säälliseen elämään, vapautteen ja aineelliseen vaurauteen. Auktoriteettien vähättely ja torjuminen heikentävät näitä mahdollisuuksia (Gilder 1981, 92). Kun perhe hajoaa, lasten mahdollisuus oppia isiksi ja äideiksi vaarantuu. Kun yhteisöt ihmisten ympäriltä murtuvat, he menettävät arvojen ja periaatteiden lähteen. Kun ihmiset menettävät yhteytensä uskonnollisiin instituutioihin, he alkavat käyttäytyä itsekkäästi ja piittaamattomasti, tarjoten muille kielteisen esimerkin.

Ihmisen mieli ei ole *tabula rasa*, tyhjä taulu, jota kasvattajat ja poliitikot voivat täyttää mielensä mukaisesti. Kasvaessaan ihmisen mieli kehittyy. Lapsena hän oppii vanhempien roolit ja paikallisyhteisöt opettavat hänelle yhteiskuntaelämän ja keskinäisen kanssakäymisen arvot ja

normit. Työpaikka opettaa hänelle lisää oikeuksia ja velvollisuuksia, joiden tunnollinen täyttäminen määrittää hänen sosiaalisen asemansa ja statuksensa. Kaikissa näissä olosuhteissa ihmisen oppii, vaikka kukaan ei ole häntä opettanut eikä hän itse tiedä oppineensa.

Luonnollisten auktoriteettien hierarkiaa voidaan luonnehtia eräänlaiseksi institutionalisoiduksi tahdoksi, johon ihmiset voivat ongelmissaan tukeutua. Tämä tosiasia auttaa ymmärtämään miksi konservatismiin vastustajat niin mielellään hyökkäävät auktoriteetteja ja perinteitä vastaan. Auktoriteetteja on järkyttävä, jotta ihmiset saadaan kuuntelemaan poliittisia demagogeja ja osallistumaan utopioiden rakennustyöhön (Scruton 2014, 20). Auktoriteettien hierarkian järkkäminen ruokkii henkisiä ja sosiaalisia ongelmia kuten juurettomuutta, merkityksettömyyttä ja vieraantumista.

Ennakkotietämys yksilön ajattelua ohjaavana periaatteena

Ennakkotietämys (prejudice) on vaikea ja siksi myös usein väärin ymmärretty periaate. Yleisesti määriteltynä sillä tarkoitetaan ajan myötä kumuloituneiden uskomusten joukkoa, eräänlaista näkemyksellistä ja sanoiksi pukematonta tietämystä (Olsson 2011, 28–29, Nisbet 1986, 30, Oakeshott 1991, 169). Se ei ole teoreettisen ajattelun pätevöittämää, vaan sitä edeltävää tietämystä (Nisbet 1986, 30, Oakeshott 1991, 169). Ennakkotietämyksen juuret löytyvät ajan ja olosuhteiden pätevöittämisestä perinteistä ja luonnollisten auktoriteettien kunnioituksesta (Oakeshott 1991, 11).

Ennakkotietämys palvelee ihmisiä ainakin kahdella, mutta keskenään ristiriitaisella tavalla (Kekes 1998, 47, Olsson 2011, 40–41). Ensinnäkin se auttaa ihmisiä selviytymään kohtaamistensa uusista ongelmista ja olosuhteista, joissa esimerkiksi tiede ja politiikka eivät voi heitä auttaa. Toiseksi se rohkaisee ihmisiä suhtautumaan kriittisesti ja torjuen uusiin asioihin huolimatta niihin liitetystä vakuuttavista lupauksista ja toiveista. Konservatiivisessa ajattelussa teoreettisesta tiedosta on yleensä pitkä matka yhteiskuntaa laajasti hyödyttäviin konkreettisiin tuloksiin (Oakeshott 1991, 308).

Ennakkotietämystä voidaan kutsua myös ennakkoluuloksi. Se on intuitiivista tietämys-

tä, jonka avulla ihminen tietää, vaikka ei tiedä tietävänsä. Sen avulla hän osaa ja pystyy, vaikka kukaan ei ole häntä varta vasten opettanut. Ennakkotietämys ammentaa voimansa yrityksen ja erehdyksen jalostamista kokemuksista, jotka eivät jätä ihmistä empimään ja epäroimään hädän hetkellä hänen kohdatessaan uusia asioita ja ratkoessaan niiden tuomia ongelmia.

Ennakkotietämyksestä johtuen pelkät väitteet ideoiden hyvydestä ja yhteiskunnallisesta merkittävydestä eivät vakuuta konservatiiveja (Kekes 1998, 47). Tässä on syy siihen, miksi abstrakteihin teorioihin, teoreettiseen päättelyyn ja empiirisiin lainalaisuuksiin luottavien ihmisten on vaikeaa ymmärtää konservatiiveja. Konservatiivien on taas vaikeaa ymmärtää ihmisiä, jotka luottavat sokeasti tutkimustuloksiinsa huolimatta niiden älyllisestä haavoittuvuudesta, politiikan ja muiden ulkoisten voimien ohjausvaikutuksesta, ajallisesta hauraudesta ja olosuhteiden paineiden heikosta kestokyvystä.

On tärkeää ymmärtää, että konservatiivit eivät aseta ennakkotietämystä ja tieteen ja politiikan rationalisoimaa tietämystä yhteiskuntaa uudistavine suosituksineen toistensa vastavoimiksi. Tarkoitus ei ole valita toista ja hylätä toista, vaan antaa niiden valaista toisiaan (Kekes 1998, 243–244). Poliittikan ohjelmista ja tieteen suosituksista tulisi ennen niiden hyväksymistä käydä koko yhteiskunnan läpäisevää keskustelua ja väittelyä, jossa niillä on mahdollisuus osoittaa paremmuutensa ennakkotietämykseen nähden. Jos näin ei menetellä, poliittisille päättäjille ja tutkijoille annetaan samalla oikeus muokata ihmisten olosuhteita oman mielensä mukaan.

Kun on valittava ennakkotietämys tai rationalisoitu tietämys, konservatiivi valitsee intuitiivisesti edellisen. Konservatiiveilla on perusteensa tähän valintaan. Teoriat eivät yleensä ole niin luotettavia kuin niiden kehittäjät uskovat ja tieteellisillä metodeilla on luontaiset heikkoutensa. Tutkijoiden omat motiivit voivat ohjata heitä korostamaan mieleisiään asioita ja vähättelemään niiden kanssa ristiriidassa olevia arvoja ja näkemys. Ennakkotietämys antaa ihmiselle aikaa tunnistaa ongelmien syntyminen ja kehitys.

Konservatiivit ovat vakuuttuneita siitä, että ihmisten on ongelmissaan turvallisempaa tukeutua ennakkotietämykseen kuin politiikkaan ja hallintoon. Poliittiset tavoitteet ja ideologiset ohjelmat lupaavat yleensä enemmän kuin pys-

tyvät täyttämään. Yhteiskunnallisessa elämässä, joka tuottaa ehtymättömästi uusia, mieltä kiihottavia muotivirtauksia, tarpeita ja mahdollisuuksia, ihmisten on hyödyllisempää nauttia perinteisistä heiveistä virvatulten sijasta.

Rajallinen rationaalisuus yksilön ajattelua ohjaavana periaatteena

Perinteet, luonnolliset auktoriteetit ja ennakkotietämys ohjaavat pohtimaan rationaalisuuden – inhimillisen järjen – merkitystä konservatiivista ajattelua ohjaavana periaatteena. Ihmisten tietämys on peräisin heidän omista kokemuksistaan, ongelmista, joita he ovat kohdanneet ja ratkaisseet, mahdollisuuksista, jotka ovat muovanneet heidän elämänsä, ja ympäristöistä, joissa he ovat eläneet ja toimineet. Tällä tavoin hankittua tietoa konservatiivit kutsuvat käytännölliseksi tietämykseksi. Käytännöllinen tietämys on perinteiden, auktoriteettien ja ennakkotietämyksen ehdollistamana vahvasti vaistonvaraista, tilannesovitteista, kokeilevaa ja jopa irrationaalista. Se ei ole tieteellisen logiikan eikä todellisuudesta riippumattoman järjen pätevöittämää rationaalista tietämystä (Oakeshott 1991, 252–253).

Edmund Burken jälkeen konservatiivit ovat muistuttaneet ihmisen järjen rajallisuudesta. Burken mukaan juuri tuollainen ehdoton ja kriittikön usko rationaalisen järjen oikeuttamaan voimaan oli keskeisin selittäjä Ranskan vallankumouksen hävitykselle ja tuholle (Burke 1993, 77). Sama usko selittää kommunismin, kansallissosialismin ja sosialismin aiheuttamat inhimilliset ja aineelliset tuhot niissä maissa, joissa niitä kokeiltiin. Sama usko selittää konservatiivien mukaan kaikenlaisen poliittisen ja uskonnollisen fanaattisuuden, jolla yhteen suureen ideaan uskovat ovat säälimättä tuhonneet vastustajansa. Se selittää vahvan uskon politiikan kykyyn uudistaa yhteiskuntaa ja muokata yhteiskunnalliset olosuhteet mieleiseensä järjestykseen (Oakeshott 1991, 9 ja 37). Konservatiivien mukaan kaikkialla yhteiskunnassa voidaan tunnistaa rationaalisen uskon aikaansaamia ongelmia ja vaikeuksia.

Ihmiset, ja heistä kaikkein valistuneimmatkin, ovat kyvyttömiä eliminoimaan rationaalisuuden rajoitteet ja korvaamaan käytännöllisen tietämyksen ajasta ja olosuhteista riippumat-

tomalla objektiivisella tietämyksellä. Jos joku todella uskoo olevansa niin hyvä, että onnistuu näissä tehtävissä, hänen on jossain vaiheessa turvauduttava pakkoon tai jopa väkivaltaan asiansa ajamiseksi. Rationaalinen mieli ei hyväksy mitään ulkopuolisia rajoitteita, kun on ajateltava poliittisia tavoitteita ja utopistisia visioita ajankohtaisten olosuhteiden korjaamiseksi ja luotettavan suunnan tarjoamiseksi yhteiskunnan kehittämiseksi (Tästä problematiikasta ks. erityisesti Talmon 1973).

Modernissa poliittisessa keskustelussa vedotaan johdonmukaisesti tulevien mahdollisuuksien ylivoimaisuuteen suhteessa menneisyydestä perittyihin traditioihin, auktoriteetteihin ja ennakkotietämykseen (Tännsjö 2001, 111). Rajalliseen rationaalisuuteen luottava konservatiivi suhtautuu torjuen tällaisiin ehdotuksiin ja suunnitelmiin, koska niillä ei ole mitään tekemistä perittyjen traditionaalisten hyveiden kanssa. Hän arvostaa enemmän sitä, mitä hänellä nyt on, kuin sitä, mitä hän voisi joskus saada (Oakeshott 1991, 6). Konservatiivit muistuttavat, että ihmisten elämän ja heidän tarkoituksenmukaisina pitämiensä valintojen ohjaaminen on erittäin vaikeaa ja epävarmaa.

YHTEISKUNNALLISTA AJATTELUA OHJAAVAT PERIAATTEET

Paikallisuus yhteiskunnallista ajattelua ohjaavana periaatteena

Paikallisuus ohjaa konservatiivien yhteiskunnallista ajattelua. Paikallisuudella viitataan perheiden, sukujen, kylien, korttelien, kaupunginosien, kuntien, yritysten ja erilaisten yhteisöjen ja järjestöjen mosaiikkiin, jonka varassa koko yhteiskunta elää ja hengittää. Näissä lukemattomissa paikallisissa yhteisöissä ihmiset oppivat moraalien ja yhteiselämän siedettäväksi tekevät aakkoset. Paikallisuus vahvistaa ihmisiä yhdistävää harmoniaa, yhteisöllisyyttä ja merkityksellisyyttä ja sosiaalisia, etnisiä ja uskonnollisia siteitä (Devigne 1994, 66).

Paikallisuus on kaikenlaisen poliittisen ja taloudellisen vallan keskittämisen vastavoima. Yhteiskunnan kyky ratkoa ongelmia, tarttua mahdollisuuksiin ja kohdata ennakoimattomia haasteita riippuu ratkaisevasti monipuolisen paikallisuuden elinvoimasta. Paikallisuus

on ihmisten moraalien perusta ja kasvualusta (Devigne 1994, 66). Paikallisten voimien pluralismi palvelee menneisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden yhdistämisessä paremmin kuin yksikään keskitetty voima (Burke 1993, 20).

Devignen mukaan valtiollisessa ajattelussa on tunnistettavissa kaksi vahvaa peruslinjaa, joista toinen korostaa parlamentin asemaa suhteessa paikallisuuteen ja toinen paikallisten yhteisöjen – erityisesti itsehallinnollisten kuntien – asemaa suhteessa valtioon. Edellisen mukaan valtiolla on perimmäinen auktoriteetti kaikilla yhteiskuntaelämän osa-alueilla, kun taas jälkimmäisen mukaan valtion on luonnollista sallia yleisten periaatteiden mukaan toimivat paikalliset yhteisöt. Näistä konservatiivit suosivat Devignen mukaan jälkimmäistä ajattelutapaa seuraavin perustein.

Ensinnäkin ihmisten on todennäköisesti helpompaa oppia sosiaalisen ja poliittisen aktiivisuuden aakkoset paikallisella tasolla kuin kansallisella areenalla. Toiseksi osallistuminen paikallisella tasolla on ihmisille jossain määrin tuoksellisempaa ja motivoivampaa kuin kansallisella tasolla. Kolmanneksi paikalliset yhteisöt tuottavat valtiota todennäköisemmin erilaisia ratkaisuja samoihin ongelmiin. Konservatiivit suhtautuvat kriittisesti ajatukseen, että valtio voi kaikissa asioissa tuottaa koko yhteiskuntaa samalla tavoin tyydyttävät ratkaisut. Konservatiiville paikallisuus ei ole pilkkasana, jollaisena se usein ymmärretään.

Kirjassaan *Green Philosophy* Roger Scruton korostaa, että valtion suuret kansalliset projektit eivät voi onnistua, jos niillä ei ole perustaa paikallisuuden pienen mittakaavan käytännöllisessä järjestyksessä. Hänen mukaansa ihmisiä ei saa manipuloida eikä alistaa keskitetyillä poliittisilla ohjelmilla. Kansallisten ja kansainvälisten sopimusten onnistuminen riippuu ratkaisevasti siitä, että *ihmiset* eri puolilla yhteiskuntaa omilla pienissä yhteisöissään ovat valmiit vapaaehtoisesti tekemään työtä niiden puolesta ja koordinoimaan tarvittaessa vapaaehtoisesti keskinäiset toimensa (Scruton 2012, 2, kursivointi on alkuperäinen). Scrutonin mukaan kansallisten ja kansainvälisten hankkeiden toimeenpanon vakavin pulma on siinä, että niissä ei anneta riittävästi tilaa paikallisuudelle.

Konservatiivit tunnistavat valtiossa mahdollisuuden hyvään ja pahaan. Konservatismia ym-

märtävä valtio käsittelee nykyisyyttä niin, että se on sopusoinnussa menneisyyden perimän suojelun ja tulevaisuuden turvaamisen kanssa (Kirk 1989, 260). Se suojelee ja puolustaa yhteiskunnallisia auktoriteetteja ja paikallisuutta. Se kannustaa ihmisiä avaramielisyyteen, hyvántahotoisuuteen, hyviin tapoihin ja rauhallisuuteen (Kirk 1989, 263). Ennen kaikkea tällainen valtio kieltäytyy ryhtymästä poliittisten aktivistien ja demagogien edustamien suunnitelmien toteuttajaksi ohjaamalla heidät sen sijaan dialogiin paikallisten voimien kanssa.

Paikallisuus on luonnollisten auktoriteettien synnyttämää erilaisuutta, pluralismia. Luonnollisia auktoriteetteja kutsutaan myös autonomiseksi instituutioiksi, koska ne ovat syntyneet ja kehittyneet ilman keskitettyä suunnitelmaa ja ohjausta. Ne ovat luonnostaan tehokkaita helppottamaan ihmisten ongelmia (Scruton 2014, 124). Kun niiden annetaan kehittyä omalakisesti, ne avaavat ihmisille jatkuvana virtana uusia mahdollisuuksia (Scruton 2014, 124). Konservatismia ymmärtämätön valtio sen sijaan luo ihmisille jatkuvasti paikallista pluralismia heikentäviä erilaisia esteitä, rajoitteita ja loukkuja.

Yksityisomaisuus yhteiskunnallista ajattelua ohjaavana periaatteena

Konservatiiveille yksityisomaisuus on tärkeämpää kuin oikeus elämään (Nisbet 1986, 55). Elämä on itsessään alkeellista, mutta yksityisomaisuus ihmisen käden ja työn tuotoksena, saavutuksena, tekee elämästä merkittävän. Siksi yksityisomaisuus on enemmän kuin pelkkä ulkoinen tekijä. Se on sivistyksen perusta, inhimillisyyden ehto ja ylivoimainen luontoon verrattuna (Nisbet 1986, 56). Konservatiiveille vapaus on oikeutta hankkia yksityistä omaisuutta ja huolehtia siitä (Honderich 1990, 83). Edmund Burken mukaan Ranskan vallankumous oli pelottava esimerkki siitä, millaiset voimat yksityisomaisuuden vastustajat päästävät irti.

Michael Novak erottaa toisistaan traditionaaliset, sosialistiset ja kapitalistiset yhteiskunnat (Novak 1982, 82–83). Traditionaalinen yhteiskunta on sellainen, jossa yksityisellä omaisuudella ei ole mainittavaa asemaa ihmisten elämässä. Tällaisessa yhteiskunnassa ihmiset elävät kädestä suuhun ja jakavat köyhyyden. Sosialistisessa yhteiskunnassa valtio ja johtava luokka vastus-

tavat yksityisomaisuutta, jota ne syyttävät yhteiskunnallisista ongelmista kuten köyhyydestä, epätasa-arvosta ja epäoikeudenmukaisuudesta. Harjoittamastaan politiikasta huolimatta sosialistiset yhteiskunnat ovat olleet kauttaaltaan köyhempiä kuin yksityisomaisuuden sallivat kapitalistiset yhteiskunnat.

Konservatiivien mukaan yksityisomaisuuden merkitys on siinä, että se tarjoaa ihmisille perustan rakentaa omaa elämäänsä ja sitä kautta myös yhteiskuntaa. Yksityisomaisuus on ihmisille toistaiseksi tiedossa olevista keinoista tehokkain torjua köyhyyttä ja kaikenlaista tyranniaa, poliittista, taloudellista ja sotilaallista. Yksityisomaisuus vapauttaa ihmiset muiden hyvántahtoisuudesta ja pahansuopaisuudesta. Yksityisomaisuuden käyttö luo ja vahvistaa tarkoitusten ja intressien pluralismia, joka on sekä ihmisiä että yhteiskuntaa hyödyttävä voima (Novak 1982, 84).

Konservatiivit muistuttavat, että yksityisomaisuuden sallivassa yhteiskunnassa tie köyhyydestä vaurauteen on aikaa vaativa prosessi. Yksityinen omistus ei tarjoa nopeita ratkaisuja. Poliitikot voivat ohjata ja rajoittaa yksityisomaisuuden käyttöä lainsäädännöllä. Yrittäjät voivat ryhtyä manipuloimaan kuluttajia tekemällä heistä kulutusobjekteja. Omaisuuttaan koskevia valintoja tehdessään ihmiset voivat unohtaa konservatiiviset periaatteet.

Konservatiivien mielestä yksityisomaisuus ei ole epätasa-arvon ja epäoikeudenmukaisuuden syy. Erot vauraudessa selittyvät sillä, kuinka taitavasti ihmiset ovat omaisuuttaan käyttäneet erilaisiin tarkoituksiin. Oikeus yksityiseen omaisuuteen ei ole vain oikeus, vaan myös velvollisuus (Scruton 2014, 61). Erot kertovat pluralismista, joka puuttuu sosialistisista ja traditionaalisista yhteiskunnista.

Markkinatalous yhteiskunnallista ajattelua ohjavana periaatteena

Yksityisomaisuudesta johtaa tie markkinatalouteen. Konservatiivit hyväksyvät markkinatalouden aivan kuten uusliberaalit ajattelijat, mutta heidän tulkintansa markkinatalouden toiminnasta ja merkityksestä eroavat toisistaan. Konservatiiveille markkinataloudessa on kysymys yhteistoiminnasta ja koordinaatiosta (Scruton 2012, 144). Ne mahdollistavat ihmisille saavu-

tukset, joihin he eivät yksin omine voimineen yltäisi.

Konservatiiveille markkinatalous on pohjimiltaan moraalinen instituutio. Markkinatalous on osa yhteiskunnallista kokonaisuutta eikä suinkaan siitä irrallinen alue. Ihmisten tulisi käyttäytyä samojen moraalisääntöjen mukaan markkinoilla, politiikassa ja yksityiselämässä. Se edellyttää lupauksen pitämistä, konfliktien rauhanomaista sovittelua ja ratkaisemista ja pestosten ja rikkomusten rankaisemista (Scruton 2012, 144).

Konservatiivit vieroksuvat ajatusta, jonka mukaan kilpailun tulisi olla mahdollisimman vapaata eikä sen luonteella ole mitään väliä. Konservatiiveille markkinatalouden ideana on palvella ihmisiä heidän tarpeissaan ja muistuttaa heitä kulutuksen moraalista (Novak 1999, 131–137). Tämä rajoittaa häikäilemättömyyttä ja vahvojen valtaa (Scruton 2012, 144). Jos markkinat irtaantuvat moraaliperinnöstä, ne ruokivat materialismia, tarkoituksetonta kulutusta ja päämäärätöntä ajeltamista massakulttuurin ehtymättömien houkutusten virrassa (Kirk 1989, 152–154).

Konservatiiveille materiaallinen vauraus ei ole sama asia kuin henkinen rikkaus. Ainoastaan aineellista vaurautta tuottavalla markkinataloudella on paljon yhteistä kollektiivisesti johdettujen valtioiden kanssa, koska keskittyessään aineellisten olosuhteiden korjaamiseen molemmat unohtavat ihmisten henkisen kasvun vaatimukset, sosiaaliset suhteet ja traditioiden merkityksen. Markkinatalous, joka ei ota huomioon ihmisen olemusta, ei palvele hänen todellisia tarpeitaan.

Konservatiivit pitävät markkinataloutta välttämättömänä monestakin syystä. Ensinnäkin markkinatalous itsessään edustaa potentiaalisesti hajautettua instituutiota, jossa valta on jakaantunut hyvin laajalle niin, että kukaan ei voi päättää monien elämästä. Tämä tilanne minimoi ahtaan ja mekaanisen laskennan todennäköisyyttä ja mahdollistaa auktoriteettien mukanaolon ja vaikutusvallan markkinoilla tehtävissä päätöksissä. Toiseksi kokonaisuuden osana toimiva markkinatalous kohdistaa ihmisten huomion mielen irrationaalisista oikuista heidän todellisiin tarpeisiinsa ja vahvistaa samalla enemmän tai vähemmän huomaamatta heidän moraalisia ominaisuuksiaan.

Kolmanneksi, jos markkinatalous voi toimia yritykseen ja erehdykseen perustuvana prosessina keskitetyn poliittisen ohjauksen sijasta, se on silloin sopusoinnussa konservatiivien toiveiden kanssa. Vapaa ja itseään korjaava markkinatalous on yksilöllisiä vastuita ja velvollisuuksia jatkuvasti allokoiva ja valvova instituutio, joka tuottaa ratkaisuja ihmisten moraalisiin ongelmiin. Konservatiivien mukaan ihmisten elämään ja valintoihin ratkaisevasti vaikuttavat kysymykset ovat moraalisia, eivät erilaisilla laskentatekniikoilla ratkaistavia yksilöllisiä ja mekaanisia ongelmia. (Scruton 2012, 185.)

Vapaus yhteiskunnallista ajattelua ohjaavana periaatteena

Konservatismi korostaa vapautta, mutta eri tavalla kuin liberalismiin ja kollektivismiin kannattajat. Kun liberalismi lupaa ihmisille vapauden maan päällä, Karl Marx lupasi sen heille kommunistisessa yhteiskunnassa, josta kaikki porvarilliset instituutiot oli hävitetty. Liberalismille kollektivismi ja kollektivismin liberalismi on vapauden rajoite. Konservatiivi näkee vapauden laadullisesti eri tavoin kuin liberalismi ja kollektivismi.

Konservatiivisessa ajattelussa vapautta ei saavuteta luopumalla perinteistä, luonnollisista auktoriteeteista ja ennakkotietämyksestä, joita liberalismi ja kollektivismi pitävät vapauden esteinä. Vapautta ei myöskään lisätä hyökkäämällä yksityisomaisuutta ja markkinataloutta vastaan uskottelemalla kollektiivisten ajattelijoiden tapaan, että ne rajoittavat järjen toimintaa. Konservatismiin mukaan vapaus on mahdollista vain luonnollisten auktoriteettien, traditioiden ja tapojen puitteissa, yksityisomaisuuden ja markkinatalouden institutionaalisisessa viitekehysessä. Ne mahdollistavat ihmisille heidän vapautensa tarjoamalla heille mahdollisuuden nauttia perinteisistä hyveistä (Kekes 1998, 36).

Vapauden tehtävänä ei ole vapauttaa ihmistä muista ihmisistä eikä luoda sellaisia olosuhteita, joissa hän voi palvella vain itseään ja omia tarpeitaan. Konservatiivinen vapaus sitoo ihmiset toisiinsa ja ohjaa heidät palvelemaan toisiaan. Monet hyödylliset asiat jalostuvat tällaisessa vapaudessa. Luonnolliset auktoriteetit, traditiot, perinteiset hyveet ja yksityisomaisuus suojaavat ihmisten vapautta. Ilman niitä ihmiset käänty-

vät toisiaan vastaan ja pitävät toisiaan omien etujensa vastustajina.

Valtio voi edistää ja puolustaa konservatiivien vapautta suojelemalla ja kunnioittamalla konservatiivisia periaatteita. Tällä tavoin toimiva valtio on välttämätön ja kunnioitettava institutio. Se antaa kansalaisille mahdollisuuden kasvaa ihmisinä ja suojella omia yhteisöjään ja perinteisiä hyveitään (Oakeshott 1991, 406).

Konservatismi kytkee vapauden elimellisesti velvollisuuksiin ja vastuullisuuteen. Ne unohduttavat helposti vapaudesta puhuttaessa. Konservatiivien vapaus on aina velvollisuuksista kumpuavaa vapautta ja vastuullista vapautta (Scruton 1996, 99–100). Valinnat synnyttävät velvollisuuksia ja vastuullisuutta itselleen ja kanssaihmisilleen. Näiden kahden vapauden korollaarin merkitys korostuu, kun muistetaan, että kaikilla valinnoilla on ennakoitujen seurausten lisäksi myös ennakoimattomia vaikutuksia.

YHTEENVETO

Konservatismi, liberalismi ja sosialismi ovat kolme suurta yhteiskuntafilosofiaa, joista kaksi jälkimmäistä tunnetaan huomattavasti paremmin kuin ensimmäinen. Tästä syystä artikkelissa tarkasteltiin juuri konservatismia. Konservatismiin ajattelurakenteet ja periaatteet ovat vuosisatojen saatossa osoittaneet kykynsä kohdata uusia haasteita ja ovat samalla säilyttäneet tarkoituksensa ja elinvoimansa.

Artikkelissa etsittiin konservatiivista ajattelua keskeisimmin ohjaavia tekijöitä, joita ovat luonnolliset auktoriteetit, perinteet ja tavat, ennakkotietämys ja älyn rajallisuus. Konservatiivit voivat turvautua näihin periaatteisiin kohdatessaan erilaisia vaatimuksia siitä, kuinka heidän pitäisi elää tai kuinka yhteiskunnallisia olosuhteita tulisi järjestellä. Näiden periaatteiden avulla konservatiivit kohtaavat poliittiset ja ideologiset haastajansa kollektiivisista aatteista ja valtapyrkimyksistä tarkoituksettomaan kuluutukseen. Tämän vuoksi sekä poliittinen oikeisto että vasemmisto pitävät konservatismia usein vastustajanaan.

Konservatiivien mukaan ihmiset elävät ja järjestelevät elämäänsä paikallisuuden, yksityisen omistusoikeuden, yksilön vapauden ja markkinatalouden varassa. Ne ovat korvaamattomia tyydyttävälle elämälle ja sen eteenpäin menolle.

Ne ovat niitä mekanismeja, joihin Burke viittasi sanoessaan, että *valtiolla, jolla ei ole keinoja muuttaa, ei ole myöskään keinoja suojella*. Näiden mekanismien on kuitenkin toimittava luonnollisten auktoriteettien, institutionaalisen moraaliperinnön ja ennakkotietämyksen suojaverkon varassa. Jos ne irrotetaan tästä suojaverkosta, ne menettävät kykynsä vahvistaa ihmisten moraalia ja etiikkaa. Konservatiiveille tuotannossa ja kulutuksessa on kysymys moraalista eikä nautinnonhalujen tyydyttämisestä.

Konservatismista on kokemuksia monissa maissa, joissa se on vaikuttanut niiden poliittiseen elämään. Englannin lisäksi se on rantautunut mm. Ranskaan, Saksaan, Yhdysvaltoihin ja Ruotsiin. Näiden maiden politiikkaa on mahdotonta täysin ymmärtää, jos konservatismi suljetaan pois niitä koskevassa analyysissä. Yhdysvaltain sydänmailla konservatiiviset ajatukset ottavat mittaa progressiivisesta politiikasta. Ruotsin konservatismi on sekoitus saksalaista idealismia ja brittiläistä käytännönläheisyyttä ja sillä on kauan ollut suhteellisen näkyvä asema maan poliittisessa ja yhteiskunnallisessa elämässä.

Koska artikkelissa on keskitytty konservatismiin ajattelurakenteisiin ja periaatteisiin, analyysissä ei ole otettu huomioon niitä haasteita, ongelmia ja olosuhteita, joissa konservatismia on koeteltu ja testattu. Konservatiivit ovat johdonmukaisesti vastustaneet poliittisen, sosiaalisen ja taloudellisen vallan keskittämistä niin kehittyneissä kuin kehittyvissä maissa. He muistuttavat, että isojen yhteiskunnallisten uudistajien saavutukset osoittautuvat usein pettymyksiksi. He ovat pohtineet perheiden, sukupuolen ja tasa-arvon ongelmia tarjoamalla niihin omia tulkintojaan. Tällä hetkellä konservatiiveja kiinnostavat paikallisten instituutioiden asema ja toimintakyky, globalisaation ja monikulttuurisuuden haasteet ja uskonnon asema ihmisten elämässä. Konservatismi elää aktiivisesti ajassa, vaikka sitä ei kovin hyvin Suomessa tunneta.

Artikkelin rajaus sulkee analyysin ulkopuolelle konservatismiin kritiikkiä, jota useat huomattavat ajattelijat ovat tehneet (Hayek 1960, Buchanan 2005). Konservatismia on moitittu ajatustensa vähäisestä kunnianhimesta ja epätäydellisyydestä. Konservatiiveja kritisoidaan nurkkakuntaisuudesta ja pikkusieluisuudesta, kuten pääministeri Thatcheria aikoinaan. Erilais-

ten tieteellisten ja poliittisten kriteereiden avulla konservatiivisesta ajattelusta voidaan löytää loogisia ongelmia, joiden vuoksi siitä on helppoa luopua. Kun uusia yhteiskunnallisia ongelmia syntyy, konservatiiveilla ei tunnu olevan niihin välittömästi konkreettisia vastauksia esittävänä. Poliittisessa elämässä konservatiivisina itseään pitävien puolueiden on olosuhteiden paineissa tehtävä päätöksiä, jotka ovat jyrkässä ristiriidassa niiden aatteellisen perinnön kanssa. Näissä asioissa konservatiivit tuntuvat aina jäävän alakynteen. He eivät kuitenkaan kavahda kritiikkiä, johon he ovat kaikkialla saaneet tottua.

LÄHTEET

- Bromwich, David (2014). *The Intellectual Life of Edmund Burke: From the Sublime and Beautiful to American Independence*. Cambridge, MA, London, England: The Bellknapp Press of Harvard University Press.
- Buchanan, James M. (2005). *Why I, Too, Am Not a Conservative*. Edward Elgar: Cheltenham, UK.
- Burke, Edmund (1993). *Reflections on the Revolution in France*. Oxford: Oxford University Press.
- Devigne, Robert (1994). *Recasting Conservatism: Oakeshott, Strauss, and the Response to Postmodernism*. New Haven and London: Yale University Press.
- Douglas, Jack (1989). *The Myth of the Welfare State*. New Brunswick: Transaction Publishers.
- Epstein, Klaus (1975). *The Genesis of German Conservatism*. New Jersey: Princeton University Press.
- Fredriksson, G. (1986). *Konservativa ideer, om pessimismens politiska filosofi*. Stockholm: Tiden.
- Fukuyama, Francis (2007). *After the Neocons: America at the Crossroads*. London: Profile Books.
- Gilder, George (1981). *Wealth and Poverty*. New York: Basic Books, Inc. Publishers.
- Harisalo, Risto & Miettinen, Ensio (1997). *Klassinen liberalismismi*. Tampere: Tampere University Press.
- Hayek, Friedrich A. (1960). *The Constitution of Liberty*. London: Routledge.
- Honderich, Ted (1990). *Conservatism*. London: Hamish Hamilton.
- Jalonen, Jussi (2019). *Ayn Rand – Kapitalismin valtiatar*. Helsinki: Gaudeamus.
- Kekes, John (1998). *A Case for Conservatism*. Ithaca and London: Cornell University Press.
- Kiely, Ray (2018). *The Neoliberal Paradox*. Cheltenham, UK: Edward Elgar.
- Kirk, Russell (1953). *The Conservative Mind: From Burke to Santayana*. Chicago: Henry Regnery Company.
- Kirk, Russell (1967). *Edmund Burke: A Genius Reconsidered*. New York: Arlington House.
- Kirk, Russell (1989). *Prospects for Conservatives*. Washington, D.C.: Regnery Gateway.
- Linder, Anders (2020). *Livets mångfald och mysterium*. Axxess. Nro 3.
- Ljungberg, Carl Johan (2008). *Edmund Burke*. Nr 34. Pocketbiblioteket. Stockholm: SNS Förlag.
- Nisbet, Robert (1953). *The Quest for Community: A Study in the Ethics of Order and Freedom*. New York: Oxford University Press.
- Nisbet, Robert (1986). *Conservatism: Dream and Reality*. New York: Open University Press.
- Norman, Jesse (2015). *Edmund Burke the First Conservative*. New York: Basic Books.
- Novak, Michael (1982). *The Spirit of Democratic Capitalism*. New York: Simon & Schuster.
- Novak, Michael (1999). *On Cultivating Liberty: Reflections on Moral Ecology*. New York: Rowman & Littlefield Publishers, Inc.
- Oakeshott, Michael (1991). *Rationalism in Politics and Other Essays*. A Liberty Press Edition. Indianapolis: Liberty Fund.
- Olsson, Stefan (2011). *Handbok i konservatism*. Lund: Atlantis.
- Ruotsila, Markku (2018). *Sydänmaiden kapina: Donald Trump, amerikkalainen konservatismi ja äärioikeiston nousu*. Helsinki: Gaudeamus.
- Scruton, Roger (1996). *An Intelligent Person's Guide to Philosophy*. London: Duckworth.

- Scruton, Roger (2001). *The Meaning of Conservatism*. Chippenham: Palgrave.
- Scruton, Roger (2012). *Green Philosophy: How to Think Seriously About the Planet*. London: Atlantic Books.
- Scruton, Roger (2014). *How to be a Conservative*. London: Bloomsbury.
- Suvanto, Pekka (1994). *Konservatismi Ranskan valankumouksesta 1990-luvulle*. Helsinki: Suomen Historiallinen Seura.
- Talmon, J. L. (1973). *Totalitaarinen demokratia: Alkuperä ja synty*. Helsinki: Otava.
- Tännsjö, Torbjörn (2001). *Konservatism*. Falun: Bilda Förlag.
- Viereck, Peter (1949). *Conservatism Revisited: The Revolt against Revolt 1815–1949*. New York: Scribner's.
- Wilson, James Q. (1996). Foreword. Teoksessa Gerson, Mark *The Essential Neoconservative Reader*. New York: Addison-Wesley Publishing Company, Inc.